

АДАПТАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Гордуна Єлизавета Андріївна

*студентка III курсу юридичного факультету
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича (м. Чернівці)*

*Науковий керівник: **Мойсей Георгій Георгійович**
асистент кафедри процесуального права
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича (м. Чернівці)*

З початком євроінтеграційних процесів у нашій державі з'явилась потреба у здійсненні ряду заходів, які змогли б наблизити законодавство України у сфері кримінальної юстиції та безпеки до стандартів права Європейського Союзу. Такі зміни потребують відповідного закріплення як в правових ідеях, так і в загальному та галузевому законодавстві. Найважливішим кроком у процесі гармонізації є приведення законодавчих актів України у відповідність з рядом міжнародних нормативно-правових актів та здійснення правосуддя з врахуванням позицій ЄСПЛ. Незважаючи на те, що з часів здобуття незалежності національне законодавство вже зазнало чимало змін, процес адаптації ще триває, зокрема, на нашу думку, значного вдосконалення потребує інститут захисту свідка та загалом захист прав людини як такий, що зумовлює актуальність даної теми.

Питання адаптації кримінального процесуального законодавства України до права Європейського Союзу було досліджено в багатьох працях вчених-правників, серед них Т.В. Бабчинська, Н.В. Глинська, О.Г. Шило та інші.

Системне тлумачення законодавства, що визначає місце Конвенції та практики ЄСПЛ у національному законодавстві, дозволяє зробити висновок, що Конституція України має найвищу юридичну силу в державі, в той час як чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, становлять частину національного законодавства. Якщо виникають суперечності між ратифікованим міжнародним договором та положеннями чинного національного законодавства, то застосовуються норми відповідного міжнародного договору. Дане конституційне положення дозволяє

постійно розширювати межі національного законодавства та створює можливості для його розвитку, враховуючи норми та принципи права Європейського Союзу. Це дозволяє пришвидшити процес адаптації та усунути можливі юридичні колізії.

Основною метою Конвенції є захист основоположних прав та свобод людини. Варто відзначити, що ратифікація даної Конвенції створила нову правову ситуацію у нашій державі, яка є особливо актуальною саме у сфері кримінальної юстиції, що передбачає обмеження прав та свобод громадянина у відповідних випадках, зокрема з боку органів досудового розслідування у процесі застосуванні заходів процесуального примусу, що передбачають втручання у приватне та сімейне життя, житло, таємницю кореспонденції тощо. З приводу цього Конвенція визначає, що нікого не може бути позбавлено свободи інакше, ніж відповідно до процедури, встановленої законом. Кожен затриманий повинен негайно постати перед судом чи іншою службовою особою, йому гарантується право на судовий розгляд упродовж розумного строку та право на відшкодування шкоди у зв'язку з незаконним арештом чи затриманням. ЄСПЛ неодноразово зазначав, що Конвенція поміж іншим спрямована також на захист людини від незаконного позбавлення волі [1, с. 40].

Під час застосування органами досудового розслідування заходів процесуального примусу необхідно враховувати принципи міжнародного права в галузі забезпечення прав людини. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 р. встановлює заборону незаконного втручання в особисте та сімейне життя, посягання на честь і гідність особи та протиправне втручання в таємницю кореспонденції. Дані положення необхідно враховувати під час проведення слідчих дій, пов'язаних із обмеженнями прав і свобод людини: обшуку, виїмки, накладення арешту на кореспонденцію та зняття інформації з каналів зв'язку [2].

Конституція України у ст. 62 та Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод у ч. 2 ст. 6 закріплюють презумпцію невинуватості відповідно до якої «кожен, кого обвинувачено в учиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено в законному порядку». Зазначений принцип відіграє значну роль у контексті гармонізації саме в сфері кримінального процесу, враховуючи специфіку та правову природу даної галузі.

Одним з пріоритетних напрямів розвитку кримінальної юстиції повинен бути моніторинг правозастосовної практики з метою приведення її у відповідність зі стандартами Європейського Союзу. ЄСПЛ конкретизував презумпцію невинуватості у своїх рішеннях,

зокрема у справі «Неймайстер проти Австрії», та розробив низку стандартів, недотримання яких мало би наслідком порушення презумпції невинуватості та які повинні враховуватись компетентними органами в процесі їх діяльності. Суд зауважує наступне: строк тримання під вартою необхідно враховувати в термін відбування покарання після винесення вироку; сторона обвинувачення повинна повідомити належним чином про ініціювання процесу та надати докази, які дали б можливість обвинуваченому підготуватись до свого захисту; не допускається перекладення обов'язку доказування зі сторони обвинувачення на сторону захисту тощо [3].

ЄСПЛ також наголошує, що публічні заяви з боку прокурора чи інших посадових осіб органів державної влади стосовно винуватості особи, в тому числі й у засобах масової інформації, ще до закінчення кримінального процесу можуть негативно вплинути на думку громадськості та повпливати на подальше рішення (справа «Шагін проти України»). [4, с. 610]

В іншому своєму рішенні ЄСПЛ (справа «Грабчук проти України») зазначає, що судові рішення, яке за своєю суттю та правовою природою не є вироком, не може містити констатування факту вчинення особою кримінального правопорушення, адже це вважатиметься порушенням ст. 6 Конвенції [5, с. 349].

Не менш значною є роль ряду міжнародних правових актів. Важливим документом, який закріплює презумпцію невинуватості є Директива 2016/343 Європейського парламенту від 9 березня 2016 року про посилення деяких аспектів презумпції невинуватості й права бути присутнім у ході судового розгляду під час кримінального провадження. Директива гарантує низку прав підозрюваного та обвинуваченого, зокрема право зберігати мовчання, при цьому конкретизується, що дана гарантія не повинна створювати перешкоди для компетентних органів у процесі збирання доказів в законному порядку [6].

Також, на нашу думку, окрім презумпції невинуватості, національне законодавство повинно враховувати європейський підхід до такого важливого інституту як захист свідка у кримінальному провадженні. Ряд держав-членів ЄС використовує сукупність заходів «Riskmanagement» (управління ризиками), що передбачає оцінку загроз свідку для включення його в Програму захисту, класифікація ризиків відповідно до рівня небезпеки, аналіз факторів, що можуть потягнути настання небажаних для свідка наслідків та контроль за застосуванням обраних заходів безпеки. В Україні дане питання врегульовано Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 р. та власне КПК України,

який містить окремі положення щодо можливості проведення закритого судового засідання, особливостей пред'явлення до впізнання, проведення процесуальних дій в режимі відео-конференції тощо [7, с. 115].

Проте, з огляду на реальну ситуацію, даний інститут все ще потребує покращення та доопрацювання, а також впровадження нових механізмів захисту свідка з врахуванням досвіду держав-членів ЄС.

Отже, як бачимо, наша держава вже стоїть на шляху адаптації кримінального процесуального законодавства до права ЄС, зберігаючи при цьому самобутні риси національної правової системи. Основою для зближення слугують спільні цінності – справедливість, верховенство права, законність, які гарантуються на захищаються як на національному, так і на міжнародному рівні. З метою уникнення можливих юридичних колізій необхідний постійний контроль за дотриманням європейських стандартів у сфері кримінальної юстиції та розроблення концепцій для подальших змін і вдосконалень.

Список використаних джерел:

1. Європейська конвенція з прав людини (Рим, 04.11.1950: ETS/005). К. : Фенікс, 2004. С. 40.
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 р. Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_043
3. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Неймайстер проти Австрії». URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_UKR.pdf
4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Шагін проти України». *Офіційний вісник України*. 2011. No 14. С. 610.
5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Габчук проти України». *Офіційний вісник України*. 2007. No 9. С. 349.
6. Directive (EU) 2016/343 of the European Parliament and of the Council of 9 March 2016 on the strengthening of certain aspects of the presumption of innocence and of the right to be present at the trial in criminal proceedings. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L0343#:~:text=Right%20to%20remain%20silent%20and%20right%20not%20to%20incriminate%20oneself&text=Member%20States%20shall%20ensure%20that,or%20accused%20of%20having%20committed>
7. Шило О. Г. Проблеми адаптації кримінального процесуального законодавства України до права Європейського Союзу. *Вісник Національної академії правових наук України*. No 2 (85). 2016. С. 109–119.